

Naslov originala

Sándor Márai

A GYERTYÁK CSONKIG ÉGNEK

Copyright © Márai Sándor jogutódai L. C. Gaal (Toronto)
Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

SVEĆE GORE DO KRAJA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Pre podne, general se dugo zadržao u podrumu muljao-nice. U ranu zoru otišao je u vinograd sa pudarom, u dva bureta vino je počelo da vri. Već je prošlo jedanaest kada je završio punjenje boca, i vratio se kući. Kraj stubova na tremu, buđavom od uvek vlažnog kamenja, čekao ga je njegov lovac, i pružio pismo pristiglom gospodaru.

„Šta hoćeš?“, reče, i uvređeno zastade. Jednim pokretom gurnu sa čela unazad svoj slameni šešir sa velikim obodom, koji je bacao senku na njegovo modrocruveno lice. Već nekoliko godina kako nije otvarao, niti čitao pisma. Poštu je otvarao i sortirao u upravnikovoj kancelariji – nastojnik imanja.

„Kurir je doneo“, reče lovac, stojeći ukočeno. Prepoznao je rukopis, uzeo pismo i stavio ga u džep.

Uđe u hladno predvorje, i bez reči pruži lovcu šešir i štap. Iz džepa za cigare izvuče naočare, priđe prozoru i u polutami, uz svetlost kroz poluzatvorene šalone, počne da čita pismo.

„Čekaj“, reče preko ramena lovcu, koji se spremao da pođe sa šeširoj i štapom. Zgužva pismo u džep.

„Kalman neka upregne konje za šest sati. U kočiju sa ciradom, biće kiše. Neka se obuče za paradu. Ti takođe“, reče neočekivano oštro, kao da se razbesneo zbog nečega. „I neka se sve cakli. Kočiju i konjsku opremu počnite da čistite odmah. Obuci lakejsku uniformu, razumeš? I sedi gore, uz Kalmana, na sedište kočijaševo. Jasno?“

„Razumem, ekselencijo“, reče lovac, gledajući gospodara pravo u oči. „U šest.“

„U pola sedam polazite“, dodade, i nastavi da bez glasa mrda usnama, kao da broji. „Javićeš se kod *Belog orla*. Samo kaži da sam te ja poslao, i da su kola stigla po kaptana. Ponovi.“

Lovac ponovi njegove reči. Onda – kao da je želeo još nešto da kaže – podiže ruku visoko i pogleda u tavanicu. Ali ne reče ništa, pođe na sprat. Lovac ostade da stoji ukočeno, staklastim očima gledajući za njim, sačeka dok je ta zdepasta, prilika širokih ramena nestala iza kamenih stubova u zavijutku gornjeg sprata.

Uđe u svoju sobu, opru ruke, priđe visokoj, uzanoj, zelenom čojom obloženoj, od mastila flekavoj polici, gde su veoma pažljivo i s milimetarskom tačnošću jedno preko drugog bili naređani pero, mastilo i sveske. Sveske su bile u pepito povezu, u kakvim školska deca pišu pismene zadatke. Nasred police stajala je lampa sa zelenim abažurrom; upalio je lampu jer je u sobi bilo mračno. Iza zatvorenih šalona, u isušenoj i sagoreloj bašti, svojim poslednjim besom žarilo je leto, kao palikuća, koji je u bezumnoj jarosti naumio da zapali sva polja pre nego se odmetne u daleki svet. General izvadi pismo, pažljivo izravna papir, i

pri jakom svetlu, sa naočarima na nosu, ponovo pročita te, šiljastim slovima ispisane, prave i kratke redove. Prekrstio je ruke na leđima i tako čitao.

Na zidu je visio kalendar, slova velikih kao pesnica. Četrnaesti avgust. General zabaci glavu i poče da računa. Četrnaesti avgust. Drugi jul. Računao je koliko je vremena proteklo od tog dalekog dana i ovog današnjeg. „Četrdeset i jedna godina“, reče na kraju poluglasno. Već je neko vreme govorio naglas i kada je bio sam u sobi. „Četrdeset godina“, reče zbunjeno. Kao đak u školi, kada se zbuni usred lekcije, pocrveneo je, zabacio glavu i zatvorio oči. Vrat mu se zacrveneo i otekao u okovratniku jakne žute kao kukuruz. „Hiljadu osamsto devedeset i devete, drugog jula, tada je bio lov“, promrmlja. Onda je začutao. Zabrinuto se nasloni na policu, kao đak koji buba lekciju, ponovo je zurio u tekst, u onih nekoliko redova u pismu. „Četrdeset i jedna godina“, reče na kraju promuklo. „I četrdeset i tri dana. Eto toliko ima.“

Sada, kao da se smirio, počeo je da šeta. Soba je bila sva u lukovima; u sredini, stub je pridržavao lukove. Neka da, u ovoj sali bile su dve sobe, spavaća i garderobna. Pre mnogo godina – on već odavno samo u decenijama razmišlja, mrzeo je tačne brojke, kao da ga je svaki broj podsećao na nešto što je bilo bolje zaboraviti – naredio je da se poruši zid između dve sobe. Sačuvali su samo stub, koji je pridržavao srednji luk. Kuću je, pre dvesta godina, saziđao trgovac ratnim materijalom, tako što je austrijskim konjanicima prodao zob, a kasnije postao knez. Tada je saziđao dvorac. General se ovde rodio, u ovoj sobi. U to vreme, ona tamnija soba, čiji su prozori gledali na vrt i na ekonomske zgrade, bila je majčina, a ova svetlija,

prozračnija, koristila se kao soba za odeću. Pre nekoliko decenija, kada se uselio u ovo krilo zgrade, porušili su zid majčine sobe i tako su se dve sobe proširile u prostranu, tamnu dvoranu. Osamnaest koraka je bilo rastojanje od vrata do kreveta. I sedamnaest koraka od zida sa baštenske strane do balkona. Izbrojao je mnogo puta, znao je tačno.

Živeo je u toj sobi, kao neko ko se navikne na srazmeru svoje bolesti. Kao da je skrojena po meri njegovog tela. Godine su proticale, a on nije prelazio u drugo krilo zamka, gde su se ređali zeleni, crveni i plavi saloni, sa zlatnim lusterima. Prozori su gledali na park, na drvored kestena, koji bi se u proleće nagnuli preko ograde balkona, svojim svećama roze boje i tamnozelenim krošnjama, u polukrugu oko južnog krila zamka, ispred kamenih ograde balkona. Bucmasti anđeli pridržavali su ograde. Odlazio je u muljaonicu ili u šumu – svako jutro, čak i zimi, i po kiši – do rečice sa pastrmkama. A kada bi se vratio, kroz predvorje je odlazio gore, u svoju sobu, i tamo jeo.

„Pa, vratio se“, reče glasno, nasred sobe. „Četrdeset i jedna godina. I četrdeset i tri dana.“

I kao da se umorio kada je izgovorio ove reči, kao da je tek sada shvatio koliko je to mnogo vremena, četrdeset i jedna godina, zatetura se. Sede u kožnu fotelju sa izlizanim naslonom. Pri ruci, na malom stočiću, stajalo je srebrno zvonce, kojim je zazvonio.

„Neka Nini dođe gore“, reče sobaru. A onda, predusretljivo: „Zamolio bih.“

Nije se pomerao, tako je sedeo, sa srebrnim zvoncetom u ruci, dok Nini nije ušla.

2

Nini je imala devedeset jednu godinu i stigla je brzo. U ovoj sobi negovala je generala. Bila je u ovoj sobi i kada se general rodio. Šesnaest godina je imala tada, i bila je veoma lepa. Bila je niska, ali je bila tako mirna i mišićava, kao da joj telo zna tajnu. Kao da skriva nešto, u kostima, u krvi, u mesu, tajnu o vremenu ili o životu, koja se ne može drugom reći, ne može na strane jezike prevesti, jer reči ovu tajnu ne bi podnele. Bila je ćerka seoskog pošara, rodila je dete u šesnaestoj godini, i nikada nije rekla, nikome, čije je bilo dete. Dojila je generala jer je imala mnogo mleka; kada ju je otac oterao iz kuće, došla je u zamak. Nije imala ništa, osim jedne haljine i pramena kosice mrtvog deteta, u koverti. Tako je stigla u zamak. Stigla je za porođaj. Prvi gutljaj mleka, general je sa Nini-nih grudi posisao.

Tako je živela u zamku, ćutljiva, sedamdeset i pet godina. Stalno se smeškala. Njeno ime odzvanjalo je po sobama zamka, kao da su njegovi stanari podsećali jedni

druge na nešto. Izgovarali su: „Nini!“ kao da su rekli: „Zanimljivo, na svetu postoji i nešto drugo osim sebičnosti, osim strasti, osim sujete, to je Nini!“ I pošto je uvek bila prisutna, gde god je bila potrebna, tako je nikada nisu videli. I pošto je uvek bila vesela, nikada je nisu pitali kako može da bude vesela, iako je otišao čovek koga je volela, i umrlo joj dete, čije se mleko spremalo. Dojila je i gajila generala, i tako je prošlo sedamdeset i pet godina. Ponekad je nad zamkom i nad porodicom sijalo sunce, i u tom sjaju iznenađeno bi primetili da se i Nini smeši. Zatim je umrla grofica, generalova majka, i Nini je u sircu umočenom krpom prala belo, hladno, od znoja vlažno čelo pokojnice. A onda su jednog dana, na nosilima doneli kući generalovog oca, koji je pao sa konja, i potom živeo još pet godina. Nini ga je negovala. Čitala mu je na francuskom, i pošto nije znala taj jezik, čitala je samo slova: nije se razumela u pravilan izgovor, pa je tako samo slova čitala, onako polako, kako su sledila. Ali bolesnik je i tako razumeo. Onda se general oženio, a kada su se supružnici vratili sa bračnog putovanja, Nini ih je čekala na kapiji zamka. Poljubila je ruku novoj ženi i pružila joj buket ruža. I tada se smešila; general se ponekad prisećao tog trenutka. Onda je žena umrla, mnogo kasnije, posle dvadeset godina, i Nini, koja ju je godinama negovala, noćima je plakala nad haljinama umrle žene.

Nije imala ni rang, ni titulu u kući. Samo su osećali da ima snagu. Samo je general znao da je Nini napunila devedesetu. Ali o tome nikome nije govorio. Ninina snaga se tako širila kućom, kroz ljude, kroz zidove, kroz predmete, kao neka tajanstvena struja, koja u pozorištu lutaka pomera likove. Ponekad su imali osećaj da bi se i kuća i

stvari urušili da Ninina snaga nije držala sve to zajedno, kao što se mnogi stari materijali jednostavno unište, raspadnu, ako ih neko iznenada dodirne. Kada mu je supruga umrla, general je otputovao. Vratio se posle godinu dana i odmah uselio u staro krilo zamka, u majčinu sobu. Novo krilo, gde je živeo sa suprugom, salone u boji, gde su se svilene navlake olinjale, veliku gostinsku sobu sa kaminom i knjigama, široko stepenište sa trofejima jelenjim, prepariranim tetrebima i okačenim glavama divokoze, veliku trpezariju, kroz čije se prozore mogao videti mali gradić u daljini i planine sa srebrnoplavim vrhovima, odaje svoje supruge i svoju staru spavaću sobu, u blizini suprugine spavaće sobe, naredio je da se zaključa. Trideset i dve godine, od kada mu je žena umrla i od kada se general vratio sa puta iz inostranstva, samo su Nini i sluge ulazili u ove sobe – svaki drugi mesec – kada su čistili.

„Sedi, Nini“, reče general.

Dadilja sede. Ostarila je poslednjih nekoliko godina. Ljudi posle devedesete drugačije stare nego posle pedesete ili šezdesete. Stare lepo, bez uvrednosti. Ninino lice je bilo puno bora i roze boje – samo plemeniti materijali stare na ovaj način, ona više stotina godina stara svila u koju je jedna porodica utkala svu spretnost ruku i svoj san. Ovih poslednjih godina jedno oko joj se razbolelo. Ovo oko joj je sada bilo tužno i sivo. Drugo oko je ostalo plavo, plavo kao more u avgustu. Ovo oko se smešilo. Nini je nosila odeću teget boje, uvek istu, teget suknju od sukna i jednostavnu belu bluzu. Kao da svih sedamdeset godina nije nikada sebi šila odeću.

„Pisao je Konrad“, reče general dadilji i jednom rukom nehajno podiže pismo u vazduh. „Sećaš se?“

„Da“, reče Nini. Sećala se svega.

„U gradu je“, reče general dadilji, tiho, kao da saopštava neku poverljivu i važnu vest. „Odseo je u *Belom orlu*. Doći će večeras, poslao sam kola po njega. Ovde će večerati.“

„Ovde, gde?“, upita Nini mirno. I njene plave oči, sada žive i nasmejane, pogledaše okolo po sobi.

Dve decenije nisu primili gosta. Posetioce, koji su stizali na ručak iz županije, gradsku gospodu iz raznih službi i goste velikog sezonskog lova, upravnik imanja ugostio bi u lovačkoj kući, gde su se pripremali za primanje gostiju u svakoj sezoni; dan i noć su goste čekale spavaće sobe, kupatila, kuhinja, velika lovačka trpezarija, otvorena veranda, prigodni stolovi i tronošci za sedenje. U ovakvim prilikama, upravnik imanja sedeo je u čelu stola i u ime generala gostio prisutne. Više se niko nije vređao, jer su znali da je domaćin nevidljiv. U zamak bi dolazio samo sveštenik, jednom godišnje, zimi, da osvešta kuću i iznad ulaznih vrata ispiše početna slova: Gašpar, Menjhart, Boldižar. To je bio sveštenik koji je sahranio ukućane. Niko više, nikada.

„Tamo preko“, reče general. „Može?“

„Čistili smo pre mesec dana“, reče dadilja. „Može.“

„Uveče u osam. Može?...“, upita uzbuđeno, s detinjom radoznalošću, i nagnu se napred u fotelji. „U velikoj sali. Sada je podne.“

„Podne“, reče dadilja. „Sada ću im javiti. Do šest će luftirati, zatim će da postave sto.“ Usne počеше da joj se miču bez reči, kao da broji. Vreme je računala i mnoštvo zadataka. „Da“, reče onda, mirno i odsečno.

General, nagnut napred, radoznalo ju je posmatrao. Dva života su zajedno strujala, sporim ritmom životnog

takta jako starih ljudi. Znali su sve jedno o drugom, više od majke i deteta, više od supružnika. Zajedništvo, koje je zbližilo njihova tela, bilo je prisnije od bilo koje fizičke bliskosti. Možda je uzrok tome majčino mleko. Možda što je Nini bila prvo živo stvorenje koje je videlo generala kada se rodio; videla ga je u trenutku rođenja, krvavog i prljavog, onakvog kakav se čovek rađa. Možda onih sedamdeset i pet godina, koje žive zajedno, ispod zajedničkog krova, isto su jelo jeli, isti vazduh udisali; plesnivost kuće, drveće ispred prozora, sve je bilo zajedničko. I sve ovo nije imalo ime. Nisu bili brat i sestra, nisu bili ni ljubavnici. Postoji i nešto drugo, u magnovenju su znali to. Postoji jedna vrsta bratstva koja je nešto više, gušće od onog među blizancima u materici. Život im je pomešao dane i noći, znali su sve o telu jednog i drugog, i o snovima.

Dadilja upita:

„Želiš da sve bude kao nekad?“

„Želim“, reče general. „Potpuno isto. Kao poslednji put.“

„Dobro“, reče kratko.

Prišla je generalu, sagla se i poljubila mu smežuranu, staračku ruku.

„Obećaj“, reče, „da se nećeš uzrujavati.“

„Obećavam“, reče general tiho i poslušno.

3

Do pet, nikakav šum iz njegove sobe nije se čuo. Onda je zazvonio sobaru i zatražio hladnu kupku. Ručak je vratio, popio je samo šolju hladnog čaja. Ležao je na kauču, u poluzatamnjenosti, izvan hladnih zidova zujalo je i vrilo leto. Osluškivao je topli vetar među klonulim lišćem i šumove po zamku.

Sada, kada ga je prošlo prvo iznenađenje, odjednom se umorio. Čovek se celog života sprema za nešto. Prvo se uvredi. Onda želi osvetu. Onda čeka. Dugo čeka. Više se nije sećao kada su se uvređenost i osvetoljubivost pretvorile u čekanje. I vremenu sve ostaje, ali toliko sve izbledi, kao one stare fotografije koje su se snimale na metalnim pločama. Svetlost i vreme speru nijanse oštih i karakterističnih crta. Fotografija mora da se okreće jer je potrebno izvesno prelamanje svetlosti da bi se na oslepejoj ploči mogla prepoznati ona osoba čije je crte lica jednom ta površina upila. Na isti način s vremenom izblede sve ljudske uspomene, onda, jednog dana, padne odnekud svetlo,

i opet smo u stanju da vidimo jedno lice. General je takve stare fotografije čuvao u jednoj fioci. Očevu fotografiju. Otac je na toj fotografiji nosio uniformu gardijskog kapetana. Kosa mu je bila kovrdžava, kao kod devojaka. Sa ramena mu je padao beli gardijski ogrtač, koji je pridržavao na grudima. Glavu je nakrivio nalevo, oholo i uvređeno. Nikada nije rekao gde i zašto su ga uvredili. Kada se vratio iz Beča, počeo je da odlazi u lov. Lovio je svakodnevno, u svako godišnje doba; ako nije bilo divljači ili je lov bio zabranjen, tada bi lovio vrane i lisice. Kao da želi da ubije nekoga i stalno se priprema za tu osvetu. Generalova majka, grofica, lovcima je zabranila pristup u zamak, da, zabranila i odstranila iz zamka sve što je podsećalo na lov: oružje i torbe za municiju, stare strele, preparirane ptice, jelenje glave i sve rogove. Gardista je tada sazidao lovačku kuću. Tamo je sve moglo da bude zajedno; ispred kamina prostrta velika medveđa krzna, a na zidu su visile velike table, postavljene vunanim suknom, za oružje. Tu su visile austrijske i belgijske puške. Engleski noževi i rusko vatreno oružje. Za svaku divljač. U blizini lovačke kuće držali su pse, taj, ne baš mali čopor ptičara i vižli; tu je stanovao i sokolar sa svoja tri sokola. Generalov otac je tu živio, u lovačkoj kući. Stanari zamka vidali su ga samo u vreme obeda. U zamku, svi zidovi bili su obloženi svilenim tapetama pastelnih boja: svetloplavo, svetlozeleno, pastelnocrveno. Tapete su bile rađene po porudžbini u francuskoj fabrici tekstila, u okolini Pariza. Grofica je lično, jednom godišnje, birala tapete i nameštaj u francuskim fabrikama i radnjama, i to uvek s jeseni, kada je posećivala svoju domovinu i porodicu. Ovo putovanje nikada nije izostavila. Imala je pravo na

to, usloвила ga je u venčanom ugovoru, kada se udala za stranog gardistu.

Možda su ta putovanja bila razlog, pomisli sada general.

Razmišljao je o tome kako se njegovi roditelji nisu razumeli. Gardista je lovio; pošto nije mogao da uništi svet, svet u kome postoje i nešto drugo i neki drugi sem njega – strani gradovi, Pariz, zamkovi, strani jezik i način života – ubijao je jelene, medvede i srne. Da, možda zbog putovanja. Ustao je, i stao ispred bele keramičke peći, koja je nekada grejala spavaću sobu njegove majke. Bila je to velika peć, sto godina stara, a toplota je zračila iz nje kao iz onih dobroćudnih, tunjavih i debelih ljudi, koji bi svoju sebičnost želeli da ublaže nekim velikodušnim i jeftinim postupkom. Bilo je očigledno da se majka ovde smrzavala. Za nju je ovaj zamak bio mračan, sobe sa lukovima usred šume: zato je zidove oblagala svilom pastelnih boja. Bilo joj je hladno, jer je u šumi većito bilo vetra, i leti, vetra koji je imao ukus planinskog potočića kada nadođe u proleće od otopljenog snega i počinje da se izliva. Bilo joj je hladno, zato se bela keramička peć bez prestanka morala ložiti. Majka je čekala na čudo. Došla je na istok jer je jedna strast, koja ju je dotakla, bila jača od njenog razuma i prosuđivanja. Gardistu je, na položaju ambasadora, upoznala u Parizu. Upoznali su se na jednom balu i ništa nisu mogli protiv tog susreta. Muzika je svirala, a gardista je francuskoj grofici rekao: „Kod nas su osećanja jača, kobnija.“ To je bilo na diplomatskom balu. Na velikim prozorima bile su bele zavese: stajali su u jednom prozorskom udubljenju i gledali ostale kako plešu. Pariske ulice prekrpio je sneg. U tom trenutku u dvoranu je ušao

francuski kralj. Svi su se poklonili. Kralj je na sebi imao plavi frak i beli prsluk; svoje naočare, sa zlatnom drškom, polako je približio očima. Kada su se ispravili, pogledali su se u oči. Već tada su znali da ne mogu učiniti ništa, da moraju živeti zajedno. Smešili su se zbunjeno. Bili su bleđi. Muzika je i dalje svirala. Francuskinja upita: „Kod vas, gde?“ ... i smešila se, začkiljivši kratkovido. Gardista je rekao ime svoje države. Prva prisna reč koju su izrekli jedno drugom bilo je ime domovine.

U jesen su se vratili kući, posle skoro godinu dana. Strana žena je stigla sa velom na licu i uvijena u ćebad. Putovali su preko švajcarskih i tirolskih planina. U Beču su ih primili car i carica. Car je bio milosrdan, kao što u udžbenicima piše. Rekao je: „Čuvajte se! U šumi, gde vas odnosi, žive i medvedi. I on je medved.“ I nasmešio se. Svi su se smešili. Bila je to velika čast, car se našalio sa gardistinom francuskom suprugom. A žena je odgovorila: „Visosti, muzikom ću krotiti, kao Orfej divlje zveri.“ Putovali su kroz šume i livade sa mirisom voća. Kada su prešli granicu, nestale su planine i gradovi, i žena je počela da plače. „*Cheri*“, rekla je, „vrti mi se u glavi. Ovde ništa nema kraja.“ Vrtelo joj se od samog prizora, od težine jesenjeg vazduha, od prizora besvesne pustoši, gde je sve već bilo požnjeveno, gde se satima i satima voze kola, putevima bez kraja; samo se jato ždralova pojavi i nestane na nebu, i polja kukuruza, orobljenog pored puta, kao posle rata, ranjeni predeli i sami umiru kada vojska prođe. Gardista je bez reči sedeo u kolima, prekrštenih ruku na grudima. Ponekad bi zatražio konja, i satima jahao pored kola. Gledao je svoju domovinu kao da je prvi put

vidi. Gledao je niske, bele kuće sa zelenim šalukaterima* i belim tremovima gde su odsedali, kuće ljudi poznatog soja, u dnu dugačkih bašti, sa prijatno hladnim sobama, gde je sav nameštaj prepoznatljiv, a i miris ormana. Gledao je predele čija su mu usamljenost i tuga tako dirnule srce, kao nikada ranije: bunar sa đermom sada je gledao očima žene, i slatinaste njive, brezove šume, ljubičaste oblake pre zalaska sunca iznad ravnice. Zavičaj se otvorio pred njihovim očima, i gardista je po lupanju svog srca osećao da su predeli koji ih dočekuju istovremeno i sudbina. Žena je bez reči sedela u zastakljenim kočijama. Nekada bi licu prinela maramicu. Muž bi se tada nagnuo iz sedla i upitno gledao u suzne oči. Ali bi žena mahnula da se vozi dalje. Pripadali su jedno drugom.

Zamak ju je u prvo vreme utešio. Bio je velik, a šuma i planine su je tako odvojile od ravnice: bio je to zavičaj u stranoj kući. Sada je pristizao poručeni tovar, i svakog meseca stizao je novi. Iz Pariza i Beča, tovar sa nameštajem, platnima, damastom, gravirama i klavirom, jer je žena muzikom želela da ukroti divlje zveri. Već je pao prvi sneg kada su završili sa uređivanjem i počeli da žive u zamku. Sneg je zatvorio zamak, kao neka nema vojska tvrđavu koju je opkolila. Noću su se iz šume pojavljivali jeleni i srne, stajali bi tako u snegu, na mesečini, i motrili prema osvetljenim prozorima zamka, u stranu okrenutim glavama, čudesnim, tamnim i ozbiljnim očima životinje, i slušali muziku koja je dopirala iz zamka. „Vidiš?“, govorila je žena dok je svirala na klaviru i smejala se. U februaru, oštra zima naterala je vukove da siđu sa snežnih

* Kapci na prozorima. (Prim. prev.)

planina; posluga i lovci ložili su vatre u parku, a vukovi su zavijali privučeni i čarolijom vatre. Gardista je nožem nasrnuo na njih; žena je sa prozora gledala. U nečemu se nisu sporazumeli.

Ali, voleli su se. General priđe portretu svoje majke. Sliku je naslikao Bečlija, onaj isti koji je slikao i caričin portret, sa puštenom kosom: gardista je video portret u carevom kabinetu. Grofica je na portretu imala slameni šešir, sa cvetićima roze boje, kao devojke leti u Firenci. Slika, u pozlaćenom ramu, visila je iznad ormana sa puno fioka. Ovaj nameštaj bio je majčin. General se obema rukama naslonio na orman i tako gledao portret tamo u visini. Mlada žena na slici glavu je nagnula u stranu, kao da pita: „Zašto?“ To je bio smisao te slike. Plemenite crte lica, čulni vrat, ruke na koje je navukla bele heklane polurukavice, u izrezu svetlozelene haljine bela ramena i grudi. Strankinja je bila. Nemo su se borili jedno sa drugim, muzikom i lovom, putovanjima i priređivanjem večera, kada su upaljena svetla u zamku izgledala kao da je izbio požar u salama, štale bi se napunile konjima i kočijama gostiju, a na svakom četvrtom stepeniku velikog ulaza stajao bi po jedan sluga u uniformi, sa podignutim dvanaestokrakim srebrnim svećnjakom, i muzika, i razgovori i mirisi tela vrteli su se u salama, kao da je život samo jedna očajnička svetkovina, nekakva tragična i veličanstvena svetkovina, da bi se na završetku oglosio trubač i svim učesnicima tog veselja nagovestio jedno zloslutno naređenje. General se dobro sećao tih večernjih zabava. Konji i kočije su ponekad u parku čekali uz logorsku vatru jer u štalama nije bilo dovoljno mesta. I jednom je došao i car, koji je na ovim prostorima bio kralj. Dovezle su ga kočije

s upregnutim belim konjima. Dva dana je lovio u šumi i u drugom krilu je odseo, na gvozdenom krevetu spavao, i plesao sa domaćicom. Uz ples su razgovarali i njoj su se oči napunile suzama. Kralj je prekinuo ples. Poklonio se i poljubio joj ruku, zatim je dopratio do druge dvorane gde je stajala njegova pratnja. Oboje su prišli gardisti i kralj joj je ponovo poljubio ruku.

„Šta ste pričali?...“, pitao je kasnije, mnogo kasnije, gardista svoju ženu.

Ali ona ništa nije rekla. Niko nije saznao šta je kralj rekao ženi koja je došla iz tuđine, i uz ples se rasplakala. U kraju se i kasnije mnogo pričalo o ovome.

4

Zamak je sve zatvorio u sebe, kao neka velika, ukrašena kamena grobnica, gde trunu kosti i odeća od sive i crne svile davno umrlih žena i muškaraca prethodnih generacija. I tišinu je zamak zatvorio u sebe, kao nekog zatočenog vernika koji trune u podrumskom zatvoru, bradat i plesniv na truloj slami. Zatvorio je i uspomene, uspomenne mrtvih, koje se kriju po tajnovitim skrovištima soba, kao gljive, vlaga, slepi miševi, pacovi i bube u prizemlju prastarih kuća. Na kvakama se oseća drhtaj jedne ruke koja se ustručava da pritisne tu kvaku. Svaka kuća, gde je strast svom snagom dodirnula ljude, napuni se ovom nerazgovetnom sadržinom.

General je gledao majčinu sliku. Poznavao je svaku crtu tog uskog lica. Njene snene oči sa prezirom su gledale u vreme; još iz davnina žene bi ovakvim pogledom kročile na gubilište, u isti mah prezirući one zbog kojih umiru i one koji ih ubijaju. Majčina porodica imala je kuću na moru, u Bretanji. General je imao možda osam